

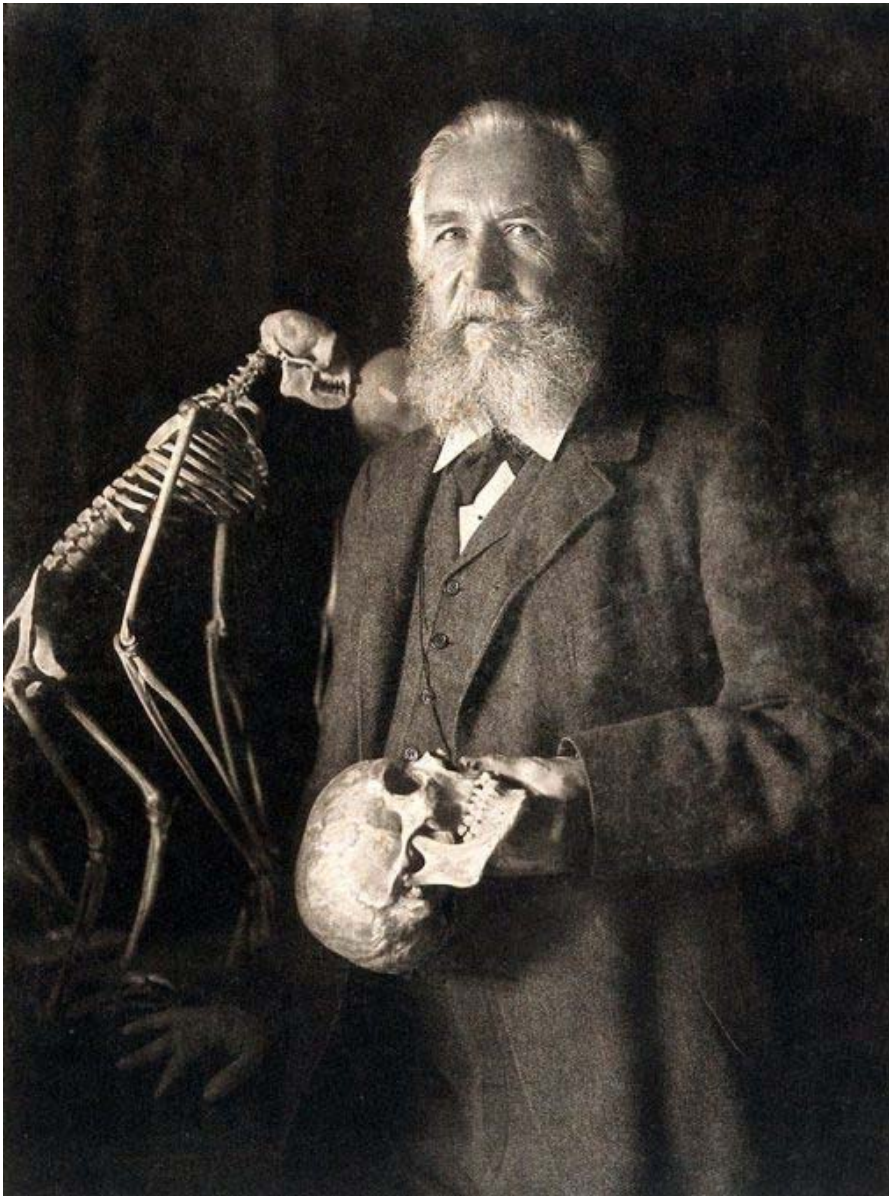
DOSSIER

Haeckel i el nazisme

21/03/2022

Jesús I. Català Gorgues

La condició d'autor polèmic acompanya Haeckel més enllà del valor de les seues contribucions a la biologia. La vehemència de les seues actituds personals i socials, la radicalitat d'algunes de les posicions ideològiques que va adoptar –especialment pel que fa a la religió– i la projecció mediàtica que va assolir, el fan un personatge procliu a generar judicis no gaire complaents entre els estudiosos i comentaristes de la seua vida i obra, tant a la seua època, com als temps més recents. Fins i tot, n'hi ha, d'autors, que no dubten a situar-lo com a responsable moral de les atrocitats del nazisme, en defensar una teoria racista, amb base evolutiva, per a explicar la diversitat humana, que suposadament fou incorporada per l'ínic règim.

Ernst Haeckel fotografiat en 1904 per Nicola Perscheid. / Wellcome Collection. Public Domain Mark

Cal dir que l'acostament científic a les races humanes que dominava al segle XIX està molt lluny d'allò que és el consens al present. Charles Darwin, un abolicionista radicalment contrari a l'esclavitud, defensava tanmateix una concepció jeràrquica de les ètnies des del punt de vista biològic. Ell sempre es va manifestar molt renuent a les projeccions socials, culturals i ètiques de la seua visió evolucionista del fet de la vida; més planerament, invocava contínuament que la seua era una teoria biològica, i prou. Per contra, Haeckel va ser més procliu a fer aquestes projeccions des de la ciència de la vida cap a les ciències socials. En cap cas, però, podem considerar-lo un precursor del racisme polític atiat per Hitler i els seus seguidors. Com ben bé ha demostrat un dels seus millors biògrafs, Robert Richards, Haeckel va declarar públicament la seua admiració per la contribució jueva a la cultura germànica. Només amb això, sembla prou difícil presentar-lo com a avançat, en una nissaga de responsabilitat, de les atrocitats nacionalsocialistes. Un altre dels grans especialistes en la figura del naturalista de Jena, Mario Di Gregorio, que en tot cas ofereix un acostament al personatge prou diferent, afirma sense embuts que considerar Haeckel un protonazi no té cap fonament històric, i que no és cap altra cosa que un dels molts exemples de la cerca d'un boc expiatori dels horrors del feixisme, com s'ha fet amb Wagner, Nietzsche o Hegel.

Que els nazis van llegir Haeckel i aplicaren algunes de les seues teories a l'espai polític que van concebre és innegable. Nogensmenys, els usos que es fan de les idees de qualsevol autor no estan unívocament vinculats al llegat que aquest ha deixat. La història intel·lectual està farcida d'exemples que mostren com una mateixa teoria és aplicada de manera diferent, amb conseqüències ben contrastades, segons quina estirp de seguidors l'adopte. Malament faríem el nostre treball si jutjàrem Haeckel des d'una perspectiva que, a més de retrospectiva i finalista, s'acontenta, a l'hora d'explicar el nazisme, només amb un factor dels molts que hi actuaren. És important, però, que reflexionem sobre la funció que atribuïm a les biografies dels científics, perquè potser errem també greument, i per raons paregudes, quan la projecció cap al passat la fem des de la perspectiva de buscar-hi la justificació d'allò que actualment pensem; o, pitjor encara, quan els atorguem l'avaluació moral positiva que traspua de les anomenades «vides exemplars».

© Mètode 2022 - 112. Zones àrides - Volum 1 (2022)

[Jesús I. Català Gorgues](#)

Professor titular d'Història de la Ciència. Universitat Cardenal Herrera-CEU (València), CEU Universities.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](#)